

dükkâdir İbn Süde, *Sellü'n-nişâl*, s. 23-24; bunlardan bir kısmının tanıtımı için bk. M. İbrâhim b. Ahmed el-Kettânî, bibl.).

BİBLİYOGRAFYA :

Ca'fer b. İdris el-Kettânî, *Fehrese: İ'lâmü e'immeti'l-a'lâm* (nşr. Muhammed b. Azzûz), Beyrut 1425/2004, neşredenin girişi, s. 104-106; Muhammed b. Ca'fer el-Kettânî, *er-Rihletü's-sâmiye ile'l-İskenderiyye ve Mısr ve'l-Hicâz ve'l-bilâdi's-Şâmiyye* (nşr. M. Hamza b. Ali el-Kettânî - Muhammed b. Azzûz), Beyrut 1426/2005, s. 54; Abdüsselâm b. Abdülkâdir İbn Süde, *Deltü mü'errihi'l-Mağribi'l-akşâ*, Dârülbeyzâ 1960-65, I, 241; II, 327, 381; a.m.f., *Sellü'n-nişâl li'n-niçâl bi'l-eshyâh ve ehli'l-kemâl: Fihrisü's-şüyûh* (nşr. Muhammed Haccî), Beyrut 1417/1997, s. 23-24; a.m.f., *İlhâfû'l-mütâlif bi-vefeyâtü a'lâmi'l-karni's-sâlis 'aşer ve'r-râbi'* (nşr. Muhammed Haccî), Beyrut 1417/1997, II, 430; M. Bâkir el-Kettânî, *Tercemetü's-şeyh Muhammed el-Kettânî eş-şehid: Eşrefü'l-emâni fi tercemeti's-şeyh Sidî Muhammed el-Kettânî*, Rabat 1962, s. 9, 160; Ahmed el-Miknâsi, *Ehemmü meşâdirü'l-târih ve't-terceme fi'l-Mağrib*, Tıtvân 1963, s. 136; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), I, 108; Menûni, *el-Meşâdirü'l-Arabiyye li-târihi'l-Mağrib*, Muhammediye 1410/1989, II, 226; İbnü'l-Hâc Muhammed b. Fâtımî es-Sülemî, *İs'âfü'l-ihvâni'r-râğibin bi-terâcimi sülletin min 'ulemâ'i'l-Mağribi'l-mu'âşirin*, Dârülbeyzâ 1412/1992, s. 135; M. Hayr Ramazan Yûsuf, *Mu'cemü'l-mu'ellifine'l-mu'âşirin: Vefeyât 1315-1424 (1897-2003)*, Riyad 1425/2004, I, 54; Yûsuf Abdurrahman el-Mar'âşî, *Neşrü'l-cevâhir ve'd-düer fi 'ulemâ'i'l-karni'r-râbi' 'aşer*, Beyrut 1427/2006, I, 99-101; İbn Zeydân, *Mu'cemü' şabakâti'l-mu'ellifin 'alâ 'ahdi devleti'l-Aleviyyin* (nşr. Hasan el-Vezzânî), Beyrut 1430/2009, II, 49-51; Hamza b. Tayyib el-Kettânî - M. Hamza b. Ali el-Kettânî, "Kettânî, Ahmed b. Ca'fer", *Ma'lemü'l-Mağrib*, Selâ 1425/2004, XX, 6749; M. İbrâhim b. Ahmed el-Kettânî, "Bibliyûğrafya mü'ellefâti vâlidî el-İmâm Ahmed b. Ca'fer el-Kettânî", <http://www.ahlalhdeeth.com/vb/showthread.php?t=70269> (04.08.2013).

AHMET ÖZEL

KETTÂNÎ, Ali b. Muhammed

(علي بن محمد الكتاني)

Ali b. Muhammed
el-Müntasır-Billâh el-Kettânî
(1941-2001)

Faşlı ilim ve fikir adamı.

27 Eylül 1941 tarihinde Fas'ın ilim merkezlerinden Fas şehrinde dünyaya geldi. Baba tarafından çok sayıda âlim yetiştirmiş Fas'ın köklü ailelerinden birine, anne tarafından kökleri Endülüs'e dayanan, Fas'ın entelektüel hayatında saygın bir aileye mensuptur. Temel dinî bilgileri babasından aldı, 1960'ta liseyi bitirdi. 1964'te Lozan Üniversitesi'ne bağlı Ecole Polytechnique'ten mezun olarak elektrik mühendisi oldu. Mezuniyetinden sonra aynı üniversitede altı ay kadar nükleer enerji ala-

nında eğitim gördü. Bu esnada Rabat'taki Muhammediyye Mühendis Okulu'nda ders verdi. Ardından Amerika'ya giderek Pennsylvania'da Carnegie Üniversitesi'nde plazma teknolojisi alanında hazırladığı tezle doktor unvanını aldı (1966); Pittsburgh Üniversitesi'nde profesör oldu (1972). Pennsylvania ve Massachusetts Institute of Technology gibi üniversitelerin yanı sıra Melik Abdülaziz Üniversitesi, Melik Fehd Bilimler ve Teknik Üniversitesi gibi Suudi Arabistan üniversitelerinde hocalık yaptı. Çeşitli ülkelerdeki üniversitelerde misafir öğretim üyesi olarak ders verdi. Alanıyla ilgili sempozyum ve bilimsel toplantıların düzenlenmesi işinde aktif görev alan Kettânî, aralarında Akdeniz Güneş Enerjisi Birliği'nin de bulunduğu birçok meslekî kuruluşun yöneticisi veya üyesiydi.

Özellikle enerji, bilim ve teknoloji alanında yaptığı araştırmalarla tanınan Kettânî, plazma geometrisiyle yenilenebilir enerjilere dair önemli çalışmalar kaleme aldı. Güneş, su ve rüzgâr enerjisine dair çalışmalar yaptı. Kettânî'nin bu çalışmaları, petrol ve doğalgaz gibi sınırlı kaynaklara alternatif üretmeye çalışan bilim çevreleri arasında büyük ilgiyle izlendi. Suudi Arabistan'da çalıştığı dönemde Haliç ülkeleri için geliştirdiği düşük maliyetli elektrik üretimi başta olmak üzere hazırladığı çeşitli projeler şöhretini arttırdı. İslâm Bilim, Teknoloji ve Gelişim Kurumu'nda başkan olarak görev yaptığı 1981-1987 yılları arasında İslâm ülkelerinde bilim ve teknoloji alanında çalışmaların kurumsallaşması için büyük çaba gösterdi. Ürdün'de İslâm Dünyası Bilimler Akademisi'nin kurulması (1986) onun bu gayretlerinin bir neticesidir.

Kettânî bilim adamı kimliğinin yanı sıra bilinçli müslüman kimliğiyle de dikkat çeker. İsviçre ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki öğrenim ve çalışma yıllarından itibaren dünyanın çeşitli bölgelerindeki müslüman azınlıkların haklarının savunulmasında kararlı bir mücadele yürüttü. 1973'te Avrupa ve Amerika'da yaşayan müslümanlarla ilgili İslâm Dünyası Birliği

Ali
b. Muhammed
el-Kettânî

(Râbitatü'l-âlemi'l-İslâmî) adıyla bir envanter oluşturdu. Müslüman azınlıklarla ilgili merkez ve birliklerin kurulmasına öncülük etti. Bu çabalar, Avustralya ve Yeni Zelanda gibi İslâm'ın çok az tanındığı ülkelerde tanınıp yayılmasına zemin hazırladı. Özellikle İslâm Konferansı Teşkilâtı'ndaki görevi esnasında İslâm ülkelerinin devlet adamlarıyla tanışma ve müslüman azınlıkların sorunlarını gündeme getirme imkânı buldu.

İspanya'da XX. yüzyılda İslâm'ın yeniden canlılık kazanmasında en büyük pay sahibi kişilerden biri Kettânî'dir. Bu ülkede İslâm'ın bir din olarak resmen kabul edilmesinden sonra Kurtuba (Cordoba) başta olmak üzere eski Endülüs şehirlerinde İslâm merkezleri açılması için gayret etti, ardından Endülüs İslâm Cemaati'ni kurdu. Bu faaliyetlerinin neticesinde çok sayıda İspanyol İslâmiyet'i kabul etti. 1984, 1985 ve 1986 yıllarında İslâm kongreleri düzenleyerek göçmen ve yerli müslümanları bir araya getirdi. Birçok öğrenci, Arapça ve İslâmî ilimleri öğrenmek üzere İspanya'dan müslüman ülkelerdeki üniversitelere gönderildi. Onun İspanya'daki faaliyetlerinin bir sonraki adımı, 1992'de Kurtuba'da Uluslararası İbn Rüşd İslâm Üniversitesi'nin kurulması oldu. Asırlar boyunca Endülüs'te kök salan İslâm medeniyeti tecrübesinden hareketle oluşturulup kurucu rektör Kettânî'nin vefatına kadar öğretime devam eden üniversite Batı'da kurulan ilk İslâm üniversitesiydi ve çeşitli Avrupa ülkelerinde başka İslâm üniversitelerinin kurulmasına da öncülük etti. İspanya'da radikal sağ kanat tarafından tehdit edilen Kettânî 10 Nisan 2001'de Fas'a dönmek üzere hazırlık yaptığı esnada Kurtuba'da vefat etti. Naaşı ertesi gün Rabat'a nakledilerek Şühedâ Kabristanı'na defnedildi. Geride Arapça, İngilizce ve Fransızca 100'den fazla çalışma bırakan Kettânî, çeşitli İslâm ülkeleriyle uluslar arası üniversite ve kuruluşlar tarafından bilim ödülleriyle lâyık görülmüştür. Sadece İslâm ülkelerinde değil aynı zamanda Batı dünyasında da büyük takdir görmüştür.

Eserleri. Telif. Enerji Alanındaki Eserleri: *Direct Energy Conversion* (New Jersey 1970; enerji konusunda referans kitaplarından biri olup çeşitli üniversitelerde ders kitabı olarak okutulmuştur); *Plasma Engineering* (New York 1973, Max F. Hoyaux ile birlikte); *Energy and Development: A Case Study* (Massachusetts 1973, William W. Seifert ve Muhammed A. Bakr ile birlikte); *Heliotech-*

nique and Development (Massachusetts 1976, Joseph E. Soussou ile birlikte); *Solar Energy Engineering* (New York 1977); *Solar Energy in the Arab World: Policies and Programs* (Küveyt 1979, M. A. S. Malik ile birlikte; Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri Teşkilâtı [OAPEC] bünyesinde hazırlanmış, güneş enerjisinin Arap ülkelerindeki durumunu inceleyen hacimli bir eserdir); *Science and Technology in the Muslim World* (Cidde 1985).

Müslüman Azınlıklar ve İslâm Medeniyetine Dair Eserleri: *el-Müslimûn fî Ürubba ve Emrîkâ* (I-II, baskı yeri yok, 1396/1976 [Dârü'd-dirâsât], Beyrut 1426/2005); *Muslim Communities in non-Muslim States* (London 1980, Seyyid Z. Abidin v.dğr. ile birlikte; Ahmet Yalçın tarafından *Müslüman Azınlıklar Dosyası* adıyla Türkçe'ye çevrilmiştir, İstanbul 1985); *Muslim Minorities in the World Today* (London 1986); *İnbî'âşü'l-İslâm fi'l-Endelüs* (İslâmâbâd 1413/1992; Beyrut 2005; Eserde Endülüs'ün fethinden başlayarak Gırnata'nın düşüşüne kadar geçen tarihi, Endüslü müslümanların 1492-1609 arasında İspanya Krallığı'nın hâkimiyeti altında yaşadıkları dönem, 1609'daki genel sürgünün ardından müslümanların İber yarımadasında XVII-XVIII. yüzyıllar boyunca varlıklarını sürdürmeleri anlatıldıktan sonra Franco döneminin ardından İspanya'da İslâm'ın yeniden canlanması ayrıntılı biçimde ele alınmaktadır; eser Melike el-Kettânî tarafından *El Resurgir del Islam en al-Andalus* adıyla İspanyolca'ya çevrilmiştir, Barcelona 2012); *Islam and Muslims in the American Continent* (Beyrut 2001, Amadou Mahtar M'Bow ile birlikte); *eş-Şürefâ'ü'l-Kettâniyyûn fi'l-mâzî ve'l-hâzır* (Dârülbeyzâ 1422/2002).

Neşir: İbn Battûta, *Rihletü İbn Baṭṭûta* (I-II, Beyrut 1392/1972, 1395/1975, 1401/1981, 1405/1985); İbnü'l-Hâc es-Sülemî, *Naẓmü'd-dür ve'l-le'âl fi şürefâ'i 'Uḳbe İbn Şavâl* (Rabat 1421/2000); Abdülkebir b. Hâşim el-Kettânî, *Zehrü'l-âs fî büyüttâti ehli Fâs* (I-II, Dârülbeyzâ 1422/2002).

BİBLİYOGRAFYA :

Muhammed Huleydî, *Hattâ lâ nensâke... Mevlây 'Alî el-Kettânî*, Rabat 2005; Abdülkerim el-Hatîb, *Mevlây 'Alî el-Kettânî: Recül fi ümme ve ümme fi recül*, [baskı yeri yok] 2001; "Endülüs Yeniden Diriliyor", *Altınoluk*, sy. 88, İstanbul 1993, s. 39; Hamza b. Tayyib el-Kettânî – M. Hamza b. Ali el-Kettânî, "el-Kettânî, 'Alî b. Muhammed", *Ma'lemetü'l-Mağrib*, Selâ 2004, XX, 6758-6759; Ali b. Muhammed el-Kettânî'nin kişisel internet sitesi: <http://www.alikettani.info/cv.php> (01.10.2014).

KETTÂNÎ, Ca'fer b. İdrîs

(جعفر بن إدریس الكتّاني)

Ebü Muhammed Ca'fer b. İdrîs b. Tâi' b. İdrîs el-Hasenî el-Kettânî (1830-1905)

Faşlı hadis ve fıkıh âlimi.

1246 (1830) yılında Fas'ta doğdu. Bu tarihin 1240 (Miknâsî, s. 80) veya 1250 (1834) olarak gösterilmesi (Fevzî Abdürrezzâk, s. 168; Kaytûnî, s. 295) yanlıştır. *er-Risâletü'l-müsteṭrafe* ve *Selvetü'l-enfâs* müellifi Muhammed b. Ca'fer el-Kettânî'nin babası, *Fihrisü'l-fehâris* ve *et-Terâtîbü'l-idâriyye* müellifi Muhammed Abdülhay el-Kettânî ve Kettâniyye tarikatının kurucusu olan kardeşi Muhammed b. Abdülkebir el-Kettânî'nin dayısıdır. Kaynaklarda kendisi için kullanılan "Ebü'l-Mevâhib" ve "Ebü'l-Fazl" tabirleri gerçek künye değil yetkinlik ve faziletlerini dile getiren birer sıfat olmalıdır. Kıraat âlimi Muhammed b. Amr er-Rifî'den Nâfi' kıraatini Verş ve Kâlûn rivayetleriyle okudu. Karaviyyîn Camii'nde öğrenim gördü; Muhammed b. Abdurrahman el-Filâfî, Abdüsselâm b. Tâi' el-Hasenî, Muhammed b. Hamdûn İbnü'l-Hâc es-Sülemî, Muhammed b. Abdülkâdir el-Kerdüfî, Ahmed b. Muhammed el-Mernîsî, Ömer b. Tâlib İbn Süde, Ebü Bekir b. Tayyib İbn Kîrân, Velîd b. Arabî el-İrâkî gibi âlimlerden ders aldı. 1297'de (1880) Fas'ta karşılaştığı Medine'nin tanınmış muhaddislerinden Ali b. Zâhir el-Vetrî el-Medenî ile rivayetleri konusunda icâzet teâtisinde bulundular. Kettâniyye tarikatının ilk pîri olan Muhammed b. Abdülvâhid el-Kettânî (Abdülhay el-Kettânî'nin dedesi) vasıtasıyla bu tarikata intisap ederek icâzet aldı. Daha genç yaşta iken Karaviyyîn Camii, Kettâniyye Zâviyesi ve şehrin diğer bazı mescidlerinde ders vermeye başladı. el-Câmiu'l-a'zam, Rasîf Camii ve Ebü'l-Cünûd Camii'nde hatiplik yaptı. Fas kralları Mevlây Muhammed b. Abdurrahman, oğlu Mevlây I. Hasan ve torunu Mevlây Abdülazîz el-Alevî kendisine büyük saygı ve yakınlık gösterdiler. İdrîsîler'in ikinci hükümdarı Mevlây II. İdrîs el-Ezher'in türbesinde hadis okuma meclisleriyle kraliyet sarayındaki ilmî meclislere başkanlık etti. Kraliyet ailesi emirlerinin öğretiminde rol aldı. Kadılık görevini kabul etmediği halde Kral I. Hasan ve oğlu Abdülazîz, kendilerine istinâf için gelen davalarda onun onayını almadan karar vermiyor, onun imzası olmadan fetvaları kabul etmiyorlardı. Ayrıca ülkenin birçok yerinden âlimler kendisine

fetva sorardı; bundan dolayı "Emîrül-iftâ" lakabıyla anıldı. I. Hasan'ın oluşturduğu, Ahmed b. Tâlib İbn Süde, Ahmed b. Muhammed İbnü'l-Hâc, Tayyib İbn Kîrân ve Abdullah b. İdrîs el-Bedrâvî gibi âlimlerin yer aldığı Şûra Meclisi'nin de üyesiydi. 21 Şâban 1323 (21 Ekim 1905) tarihinde Fas'ta vefat eden Kettânî, Bâbülfütûh dışındaki Makberetü'l-kubâb'da Sîdî Derrâs b. İsmâil'in türbesi içinde defnedildi.

Kettânî, temel metinlerden çok günlük problemlerle ilgili büyük-küçük 100'e yakın eser telif etmiştir. Mâlikî fıkının usul ve fûrûunda derin bilgi ve sağlam bakış açısına sahip, Fas'ta ilmî ve fikrî dönüşüm ve gelişimin öncülerinden mütevazî ve zâhid bir âlimdi. Yöneticilerin kendisine gösterdikleri ilgiye rağmen makama ve dünya nimetlerine iltifat etmemiş, defalarca teklif edilen kadılık görevini reddetmiş ve bu konuda bir kitap yazmıştır. Aynı zamanda hadis hâfizlerindandı; gerek metin ve sened gerekse hıfz ve zabt bakımından ihâta sahibiydi. Kettâniyye Zâviyesi'nde *Şahîh-i Buḥârî ile Şahîh-i Müslim*'i yirmi defadan daha çok okuttuğu belirtilir. Sömürgeci devletin vatan-daşlığına geçenlere, onların himayesini kabul edenlere karşı çetin bir hasımdı; vaaz ve fetvalarında onları hain ve mürted ilân etmiş, mallarının müsaderesine hükmetmiş, müslüman mezarlıklarına defnedilmelerine karşı çıkmıştır. Bu konuda meşhur eseri *ed-Devâhî'l-medhiyye li'l-İrâkî'l-maḥmiyye*'yi kaleme almıştır. Talebeleri arasında oğulları Muhammed, Abdurrahman, Ahmed, Hüseyin ve Abdülazîz, kız kardeşi Fazîle'nin eşi olan Abdülkebir b. Muhammed el-Kettânî ve onun iki oğlu Muhammed b. Abdülkebir el-Kettânî ile Muhammed Abdülhay el-Kettânî, ayrıca Muhammed b. Hasan el-Hacvî, Muhammed b. İdrîs el-Kâdirî, Meccâvî, Belgaysî, İbnü'l-Hayyât ez-Zükkârî, Muhammed Mehdî el-Vezzânî, Muhammed Medenî b. Ali İbn Cellûn el-Fâsî, Abdülhafız b. Muhammed Tâhir el-Fâsî, Cemâleddin el-Kâsımî gibi âlimler bulunmaktadır.

Eserleri. 1. *eş-Şirbû'l-muḥtaḍar ve'l-virdü'l-muntaẓar min ma'îni ehli'l-ḳarnî's-sâliş 'aşer*. Çağdaş ulemâdan 106 kişinin biyografisine dairdir (Fas 1309; nşr. Muhammed Hamza b. Ali el-Kettânî, Beyrut 2004). 2. *Nüzhetü'n-nisrîn ve'l-ḥabâḳ fî imtidâdi muḥtârî'l-mağrib ile's-şafaḳ*. Akşam namazı vaktinin sınırlarıyla ilgilidir (Fas 1309). 3. *Şerḩu Huṭbeti's-Şeyḩ Meyyâre 'ale'l-Mürşidi'l-mu'în*. İbn Âşir el-Fâsî'nin manzum ilmihaline Meyyâre'nin yazdığı şerḩin giriş kısmı üze-